

*Дејан Мировић**

МЕЂУНАРОДНИ СУД ПРАВДЕ И СРБИЈА 1924-2015.

Сажетак

Међународни суд правде је један од шест главних органа Уједињених нација и наследник Сталног суда међународне правде. Краљевина СХС и Република Србија су више пута биле страна у поступку пред овим међународним судовима. Анализа тих процеса и саветодавних мишљења показује да постоји континуитет негативних одлука и саветодавних мишљења када се ради о Србији. Краљевина СХС се реалније односила према тој негативној пракси у контексту заштите својих националних интереса него модерна Република Србија која годинама инсистира на некритичком односу према МСП иако случајеви БиХ против СРЈ, Хрватска против СРЈ, саветодавно мишљење поводом проглашења независности такозваног Косова и тужба СРЈ против десет НАТО држава, убедљиво показују да МСП примењује двоструке стандарде када се ради о Србији.

Кључне речи: Република Србија, међународно јавно право, Међународни суд правде, НАТО, БиХ, Хрватска, Косово и Метохија

* Доцент, Правни факултет, Косовска Митровица.

1. Стални суд међународне правде

Идеја о формирању једног општег правосудног органа који би основале државе је веома стара. Конкретизиована је 1899. године на Првој хашкој конференцији мира када је основан Стални арбитражни суд или претходник Сталног суда међународне правде и Међународног суда правде⁴⁰ (материја је регулисана Конвенцијом о мирном решавању спорова или једном од 13 конвенција које су донете на Првој хашкој конференцији 1899).⁴¹ Највеће заслуге за одржавање Прве хашке конференције (као и Друге хашке конференције 1907) имао је руски цар Николај II и велики руски правник, дипломата и познати арбитар Фјодор Мартенс.⁴² Међутим, ова чињеница се често због латентне (политички мотиви-

40 Аврамов С., Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2008, стр 537. Према подели општеприхваћеној у модерном међународном јавном праву арбитража спада у међународне судске органе Правни извори и правила поступка (из 1907) коришћени пред Сталним арбитражним судом у великој мери преузети од Сталног суда међународне правде (ССМП) и Међународног суда правде (МСП).

41 Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2012, стр 746-747.

42 Аврамов С., Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2008, стр 608 О Фјодору Мартенсу као правнику, арбитру и дипломати види:

(Фёдор Фёдорович) Мартенс, российский юрист и дипломат, член-корреспондент Петербургской Академии наук, профессор Петербургского университета, делегат России на международных конференциях 1874-1907 гг. по проблемам военного и международного права, член Совета Министерства иностранных дел России, вице-президент Европейского института международного права, член «Постоянной палаты третейского суда» в Гааге, автор фундаментального труда в области международного права «Современное международное право цивилизованных народов».

В 1855 г. Ф. Ф. Мартенс поступил в Сиротский приют, состоявший при Главном немецком училище Св. Петра. За отличные успехи в учении он был переведён из школы сиротского дома в училище, после блестящего окончания которого продолжил обучение на юридическом факультете Санкт-Петербургского университета. Во время обучения в университете Мартенс увлёкся уголовным правом, однако своё выпускное сочинение он посвятил проблемам права международного — «Об отношениях между Россией и Оттоманской империей в царствование императрицы Екатерины II». Защитив в 1869 г. магистерскую диссертацию, Мартенс занял кафедру международного права Петербургского университета, а вскоре начал преподавать в Императорском училище правоведения и в Александровском лицее.

В январе 1871 г. Мартенс был утверждён попечителем Санкт-Петербургского учебного округа в звании штатного доцента. В 1873 г. он защитил докторскую

сане) русофобије и западоцентризма занемарује у западној правној науци.

Након избијања Првог светског рата отказана је Трећа хашка мировна конференција (требало је да буде одржана 1914). Пад руског царства у марту 1917. и долазак большевика на власт у Октобарској револуцији не доноси само промене у рату и на политичком нивоу. Након нестанка Руског

дисертацију «О консулах и консулској експедицији на Востоке», а спустя три года был назначен ординарным профессором Университета.

В 1873 г. Александр II поручил Ф. Ф. Мартенсу заняться составлением сборника всех международных договоров, когда-либо заключённых Россией с другими государствами. Для выполнения данной работы профессору был предоставлен доступ во все архивы Министерства иностранных дел. В итоге было подготовлено 15-томное «Собрание трактатов и конвенций, заключённых Россией с иностранными державами».

В 1879 г. Мартенс был назначен чиновником особых поручений при государственном канцлере А. М. Горчакове, а два года спустя — непременным членом Совета Министерства иностранных дел. В 1886 г. он стал членом Российского общества Красного Креста. Фёдор Фёдорович принимал участие в Брюссельской конференции о торговле и морском праве (1889), конференции о борьбе с рабством (Брюссель, 1889-1890 гг.), а также выступал в качестве делегата на Гаагской конференции, созванной Нидерландским правительством для определения основных принципов международного частного права.

Яркой заслугой Ф. Ф. Мартенса явилось проведение по инициативе России Гаагских конференций мира 1899 г. и 1907 г., которые положили начало мировому процессу установления правил ведения войны и мирного урегулирования международных споров. За свои заслуги в сфере гуманитарного права, а также за участие в качестве посредника в международных конфликтах Мартенс неоднократно был номинирован на Нобелевскую премию мира.

Жизненный путь учёного прервался 7 (20) июня 1909 г. по дороге в Петербург. Он скончался на железнодорожной станции Валк Лифляндской губернии от внезапной остановки сердца и 11 (24) июня был похоронен на Волковском лютеранском кладбище Петербурга.

Фёдор Фёдорович Мартенс внёс большой вклад в дело развития и нормативного закрепления идей и принципов гуманитарного права, а ряд положений ныне действующих конвенций по международному гуманитарному праву являются результатом его трудов.

Лит.: Лесмент Л. Новые сведения из жизни Ф. Ф. Мартенса [Электронный ресурс] // Юридическая Россия. 2002-2006. URL: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1135197>; Мартенс Ф. Ф. Об отношениях между Россией и Оттоманской империей в царствование императрицы Екатерины II. СПб., 1867; Мартенс Ф. Ф. О консулах и консулској юрисдикцији на Востоке. СПб., 1873; Мартенс Ф. Ф. Восточная война и Брюссельская конференция 1874 г. СПб., 1879; Мартенс Ф. Ф. Египетский вопрос и международное право. СПб., 1882; Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов. СПб., 1882-83; Пустогаров В. В. Фёдор Фёдорович Мартенс — юрист, дипломат. М., 1999. <http://www.prlib.ru/History/Pages/Item.aspx?itemid=651>

царства међународно правосуђе трајно потпада под утицај западних држава а руска држава и правници (добровољно) заузимају једну врсту пасивно/игнорантског става. Такав однос Москве према међународном правосуђу (са извесним променама) траје до данас.

У контексту игнорисања совјетске Русије и успостављања версајског мировног поретка се 1920. формира и Стални суд међународне правде или ССМП. (Версајска конференција 1919. и њен саставни део Пакт Друштва народа у члану 14 предвиђају оснивање ССМП). Ипак, као што пише чувени француски правник Луј ле Фир, ССМП због осетљивости материје и проблема у пракси (“непостојање власти која је изнад странка”) није формиран одмах након завршетка Версајске конференције, већ 1920. године.

Године 1920. донет је Статут ССМП, чији су најзначајнији чланови 38 и 36 (регулишу правне изворе и заснивање надлежности тог суда). Судије су биране на 9 година а два главна органа Друштва народа, Савет (претходник Савета безбедности УН, окупљао највеће силе) и Скупштина (као и Генерална скупштина УН, састављен од свих чланица) су заједнички већином гласова, бирале судије. Бирано је укупно 15 судија, 9 је било довољно за кворум. ССМП је доносио одлуке у споровима и давао саветодавна мишљења. Седиште суда је било у Хагу у Холандији.

До 30-тих година прошлог века неколико десетина држава чланица Друштва народа је прихватило обавезну надлежност (факултативна клаузула из члана 36) ССМП. Тачније, обавезале су се да ће учествовати у спору ако буду тужене од стране држава која је такође прихватила члан 36.²

Други светски рат је донео фактичко гашење Друштва народа (1940) али и ССМП. Године 1945. се формирају Уједињене нације и доноси се Повеља УН. Саставни део Повеље УН је Статут новог међународног суда, Међународног суда правде или МСП-а. (МСП се сматра и једним од 6 органа УН и условно говорећи, представља правосудни

1 Ле Фир Л., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2008, стр. 393.

2 Краљевина СХС је 16. децембра 1920. године потписала факултативну клаузулу из члана 36 Статута ССМП а ратификовала је 24. новембра 1930. године.

део међународне власти УН). Статут МСП је скоро у потпуности истоветан са Статутом ССМП. МСП има такође као ССМП, 15 судија које заједнички бирају Генерална скупштина и Савет безбедности УН. Седиште МСП је (као и ССМП) у Хагу у Холандији. Хијерахијски правни извори регулисани чланом 38 су исти, МСП такође, доноси пресуде и саветодавна мишљења.

Након Другог светског рата, иако чланица Статута МСП, бивша СФРЈ није тужила друге државе пред МСП (нити је тражила преко органа УН овлашћених за то саветодавно мишљење од овог суда). СФРЈ је предвидела у неколико уговора са међународним финансијским организацијама (Светска банка) надлежност МСП. После распада СФРЈ, СРЈ и Србија учествују у неколико спорова и једном саветодавном мишљењу пред МСП.

2. Краљевина СХС (Југославија) и стални суд међународне правде

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца је била потписница Версајског мира и оснивач Друштва народа 1919. Новој Краљевини СХС је признат континуитет са Краљевином Србијом, државом која је била на страни савезника (победника) за време Првог светског рата. Тачније, Краљевина СХС је била међу 32 државе које су потписале Версајски уговор о миру и Пакт Друштва народа. (Версајски уговор о миру нису ратификовале САД, Еквадор и Хеџас који се налазио на територији данашње Саудијске Арабије). Албанија, Бугарска, Мађарска, Аустрија нису биле оснивачи Друштва народа, као и Немачка и друге силе поражене у Првом светском рату.

Дакле, углед Краљевине СХС (и Србије као фундамента те државе) је био можда и највећи у историји када се радило о односу са западним силама. Француска као водећа сила Друштва народа је успоставила са Србијом и Краљевином СХС блиске савезничке односе. Међутим, све те чињенице нису утицале на повољнији третман Краљевине СХС пред ССМП.

3. Саветодавно мишљење ССМП поводом спора краљевине СХС и Албаније око манастира свети Наум из 1924.

Самосвесна (и самоуверена) због свог међународног положаја и угледа државе која је била оснивач Друштва народа и победница у Првом светском рату, Краљевина СХС се обратила Друштву народа ради ревизије одлуке Конференције амбасадора из 1922. по којој је манастир Свети Наум припао Албанији.³ Савет Друштва народа је одлучио да спор око манастира Свети Наум упути ССМП-у ради давања саветодавног мишљења.⁴ (Манастир се налази у данашњој БЈР Македонији, на југу Охридског језера близу границе са Албанијом, у том манастиру старом око 1.000 година, се налазе мошти православног светитеља Наума, ученика Ћирила и Методија). Аргументи Краљевине СХС су били да манастир као православно верски објекат треба да припадне православној а не муслиманској држави. Такође, правни аргумент Београда је био да је Конференција амбасадора 1922. донела супротну одлуку у односу на ону коју је донела у Фиренци Комисије за разграничење десет година раније (која је формирана на основу Лондонске конференција из 1913. којом је окончан Други балкански рат).⁵ Међутим, ССМП је одбио у саветодавном мишљењу све правне (и историјске) аргументе Краљевине СХС и стао је на страну Албаније. Ипак, власти у Београду се нису помириле са оваквим саветодавним

3 Италија се мешала у то питање и зато је вероватно Друштво народа било против српских захтева: "Границе између Србије и Албаније нису никада биле утврђене мировним уговором него су остале онако како их је привремено утврдила Конференција амбасадора 1913. и 1918. Исправку границе тражили су и дебатирали стално и у Албанији, и у Грчкој, и у Италији", према Црњански М., *Ембахаве*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 772. Црњански је озбиљан извор, годинама је радио као југословенски дипломата у Риму.

4 Више о овоме види Царић С., *Саветодавна мишљења у међународном правосуђу*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 122-124.

5 Краљевина СХС је изнела аргумент и да је Лондонским протоком који је настао на основу Лондонске конференције из 1913. формирана Комисија за раграничење која је још тада утврдила да манастир Свети Наум припада Србији (Завршни протокол из Фиренце 1913) Касније је Друштво народа послало Анкетну комисију и тражило још једно мишљење од чланова Комисије за раграничење и на основу тога донело супротну одлуку (Конференције амбасадора за разграничење 1922).по којој манастир припада Албанији.

мишљењем ССМП. Потписале су билатерални договор са тадашњим премијером Албаније (каснијим краљем) Зогуом да се манастир Свети Наум размени са селом Лин.

4. Пресуда ССМП у случају српских дугова Француској из 1929.

У Београду је као симбол пријатељства искованог у Првом светском рату 1930. године откривен Споменик за хвалности Француској (на Калемегдану, на месту где се некада налазио споменик Карађорђу). На споменику је уклесано "Волимо Француску као што је она нас волела 1914-1918". Првобитна намера друштва за подизање споменика (који су углавном чинили Срби школовани у Француској) била је да се споменик подигне у Француској. Али, француски амбасадор у Београду Емил Дара је инсистирао да се споменик подигне у Београду и да буде на Калемегдану.⁶ Поводом подизања споменика, организована је и велика прослава у Београду.

Међутим, иза ових церемонијалних гестова, стајао је озбиљан дугогодишњи правни спор између Краљевине СХС (од 1929. године Краљевине Југославије) и Француске.⁷ Тачније, Француска је годинама потраживала од Краљевине СХС као наследнице Краљевине Србије дугове направљене у периоду од 1895-1913. године али и ратни дуг из периода 1914-1918. Французи су такође штитили и приватне повериоце и тражили су наплату својих дугова у злату. Међутим, није се знало тачно колики је дуг из ратног периода и да ли треба да се исплати у злату или не. Французи су захтевали и да се репарације које је Немачка била дужна да

6 <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=959088&print=yes> 3. Јанковић

7 Више о томе у научном раду Станислава Сретеновића са Института за савремену историју у Београду под називом "Репарације побеђених дугови победника: Случај Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца /Југославије", *Филозофија и друштво*, 2009/1 доступан и у електронској форми на <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2009/0353-57380901223S.pdf>. О проблемима у односима Француске и Краљевине СХС, тачније о неискреном понашању Париза који све до Другог светског није хтео да потпише војни савез са Београдом види Црњански М., *Ембахаде*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 228.

исплати Србији припадну Француској (укупно је за Србију било предвиђено 6,5% репарација иако је Србија изгубила огромних 600.000 цивила, а за Француску је предвиђено око 55% репарација). После вишегодишњих спорења и преговора (којима је учествовао и тадашњи српски министар финансија Милан Стојадиновић) Француска и Краљевина СХС су се 1927. године договориле⁸ да спор изнесу пред ССМП. Одлука ССМП је донета 1929. године и у потпуности је била у складу са француским захтевима. Српски дугови Француској су морали бити исплаћени у злату а не у папирантим францима. (На основу те пресуде постигнут је договор да немачке ратне репарације предвиђене за Краљевину СХС припадну Француској као замена за српски ратни дуг у периоду 1914-1918). Ипак, Краљевина Југославија је само две године након овакве одлуке ССМП отплаћивала француски дуг. Године 1932. Краљевина Југославија је престала да плаћа француски дуг у злату под оправдањем да то подрива националну валуту.

5. Случај БиХ против СРЈ пред међународним судом правде 1993-2007.

СФРЈ није тужила друге државе пред МСП нити је тражила саветодавно мишљење у периоду 1945-1991. Ипак, државе настале након распада СФРЈ су прекинуле ту праксу. Први корак у том правцу су урадиле муслиманске власти у Сарајеву. Тачније, године 1993. након избијања грађанског рата у на територији бивше СФРЈ, муслимански део БиХ је поднео Захтев за покретање судског поступка против СР Југославије (на основу Конвенције о геноциду из 1948). Индикативно, захтев није поднео неки муслимански правник из Сарајева већ један амерички професор. Годину дана касније је поднета и тужба против Београда, која је била проширена и допуњена верзија Захтев за покретање судског поступка из

8 Треба правити разлику између заснивања надлежности договором страна за конкретни случај као што су Француска и Краљевина СХС урадиле 1927. године и прихватања у општем смислу надлежности за будуће спорове под условом реципроцитета, као што је Краљевина Југославија урадила 1930. када је ратификовала клаузулу из члана 36 Статута ССМП.

1993. У тим поднесцима Сарајева су се често наводиле разне непотребене тврдње и конструкције попут оних да је у БиХ погинуло неколико стотина људи за само годину и по дана рата до "открића" (које чак и у условима ратне пропаганде звучи трагикомично) да је Илија Гарашанин био српски православни свештеник који је хтео својим Начертанијем да разори Отоманско царство, узорну мултиетничку државу у којој су поштована људска права много пре Универзалне декларације УН.⁹ МСП се у том периоду ограничио само доношењем привремених мера, тачније захтевом странама у поступку да спрече геноцид на територији БиХ.

У међувремену, СРЈ је поднела контратужбу против БиХ 1997. године. Такође, условила је успостављање дипломатских односа са Сарајевом решавањем судског спора.

Међутим, након промене власти у Београду, СРЈ једнострано повлачи тужбу против БиХ, 2001. године. Овај гест добре воље је пратило и успостављање дипломатских односа (и серија јавних извињења највиших државних функционера из Београда). У Сарајеву је то очигледно доживљено као гест слабости и поступак против СРЈ се наставља (иако је чак и део БиХ, Република Српска, била против тога).

Године 2003. се одбацује и приговор СРЈ о ненадлежности МСП заснован на чињеници да је СРЈ примљена у УН тек 2000. година као нова држава која се одрекла континуитета са СФРЈ. Тачније, 2000. године је СРЈ на основу молбе у којој се фактички одрекла континуитета са СФРЈ примљена као нова држава у УН. Из те правне чињенице произилази да СРЈ није могла бити тужена од стране БиХ 1993. пред МСП јер у периоду од 1992-2000. није била чланица УН. Међутим, МСП одбија тај аргумент 2003. године и дозвољава да се настави поступак против државе за коју је утврђено да није била чланица УН у периоду на који се односи тужба.

Усмена расправа пред МСП се одржава 2006. године. Српски тим често на неозбиљан начин доказује своје тврдње. На пример тврди се да је СФРЈ била мултиетничка

9 Види више о тим твдњама у: *Србија пред Међународним судом правде*, "Филип Вишњић", Београд, 2007, стр. 13.

земља у којој није било мржње а “доказ” за то је био несметан долазак немачких туриста на летовање. Такође, потпуно ирелевантно је било и сведочење српских политичара Драгољуба Мићуновића и Душана Михајловића (који је говорио о томе да је предводио младе извиђаче у Србији).

Ипак, највећа грешка је било позивање Мајкла Роуза, бившег команданта УНПРОФОР-а као кључног сведока одбране. Он је у свом сведочењу тврдио да су Срби починили највише ратних злочина, а у Сребреници и геноцид.¹⁰ Овакав потез је посебно несхватљив ако се зна да је цивилни представник УН у БиХ (надређен Роузу) за време рата био из Русије (Андрејев). Он би сигурно дао избалансиранији исказ од генерала Роуза. Међутим српска одбрана га није позвала да сведочи пред МСП.

На основу такве “одбране” и позивања на пресуду Међународног кривичног суда за бившу Југославију (МКСЈ или Хашки трибунал) у случају Радисава Крстића (у којој није утврђена геноцидна намера Крстића већ само обезбеђивање аутобуса за евакуацију људи из Сребренице и учествовање у такозваном удруженом злочиначком подухвату) МСП је СРЈ прогласио кривом зато што наводно није спречила геноцид у Сребреници. Таква пресуда МСП је донета иако је чак и МКСЈ утврдио да је 10.000 до 15.000 муслиманских бораца покушало пробој ка Тузли (дакле, почињен је злочин над њима, ратним заробљеницима, али то спада под Женевску конвенцију из 1949. а не Конвенцију о геноциду 1948) и без обзира што је пред МСП сведочио Владимир Милићевић, официр МУП Србије који је изнео доказе да је на територију Србије (Бајину Башту) без икаквих проблема пребегло око 450 бораца бригаде из Жепе. Ти војници су збринуте и дозвољено им је да касније оду у западну Европу.¹¹ МСП није узела у обзир чак ни признање (донето у сагласности са тужилаштвом) Биљане Плавшић пред МКСЈ у којем она негира постојање геноцидне намере или плана у руководства Републике Српске.

10 Исто, стр. 403-423.

11 Исто, стр. 459.

6. *Случај СРЈ против 10 НАТО држава 1999-2004.*

Године 1999. НАТО је напао СРЈ без одобрења Савета безбедности УН. Дакле, та војна акција под лицемерним називом “Милосрдни анђео” је имала све одлике агресије, управо онако како је дефинише резолуција Генералне скупштине УН из 1974. године. Такође, услед употребе оружја са осиромашеним уранијумом, имала је одлике и геноцида на начин како тај злочин дефинише Конвенција о геноциду из 1948. (намера да се уништи цео један народ). У том контексту, СРЈ је поднела тужбе за време бомбардовања 29. априла 1999. против 10 НАТО држава (САД, Канаде, Немачке, Француске, Велике Британије, Италије, Шпаније, Португалије, Холандије и Белгије). Из процедуралних разлога МСП је одмах одбацио тужбе против Шпаније и САД (Вашингтон је после неповољне одлуке МСП у спору са Никарагвом 1986. године повукао свој потпис којим прихвата члан 36 Статута).

СРЈ је 29. априла 1999. од МСП тражила и да се уведу привремене мере ради спречавања даљег погоршавања ситуације. Тачније, да суд макар формално, позове на прекид бомбардовања. Међутим, МСП из процедуралних разлога то одбија.

Ад хок судија из СРЈ Миленко Крећа је у свом издвојеном мишљењу поводом ове скандалозне одлуке, истакао да је МСП поставио процедурално право изнад хуманитарног.¹² Затим је поставио логично питање да ли МСП сматра да ситуација није довољно хитна док људи гину а инфраструктура се разара ракетама и бомбама?

Српски судија је такође те 1999. године истакао и да питање нерешеног статуса СРЈ у УН не може бити изговор за недоношење привремених мера.

Тачније, МСП је уважио став Белгије по којем СРЈ није имала решен статус у УН 1999. Тврдња Белгије се заснивала

12 Види Крећа М., Пауновић М., *Практикум за међународно јавно право*, Досије, Београд, 2002, стр. 477-485. Крећа поставља питање зашто МСП не користи званичан назив Косово и Метохија и зашто тврди да хуманитарна катастрофа постоји само у једном делу СРЈ

на две чињенице. Прва је да је Краљевина Југославија прихватила обавезну надлежност међународног суда 1930. Из тога се изводило питање, ако је СРЈ наследница Краљевине Југославије у УН и МСП зашто је поново прихватила обавезну надлежност МСП 1999?

Тачније, Белгија је тврдила да ако СРЈ истиче да има континуитет са Краљевином Југославијом (и СФРЈ), како је онда могуће да је 1999. године поново потписан члан 36 о надлежности МСП, ако је Краљевина Југославија тај члан ратификовала још 1930. године?¹³ Ова правна дилема се разрешава након пријема СРЈ у УН 2000, у децембру 2004. године, МСП одбацује тужбе СРЈ. Тачније, МСП је одбацио тужбе против НАТО под образложењем да СРЈ није у периоду 1992-2000. била чланица УН (сходно томе и није била чланица Статута МСП).

Дакле, МСП је закључио у случају БиХ против СРЈ да када је Србија тужена страна онда није важно да ли је СРЈ чланица УН у време подношења тужбе или да ли је у време подношења тужбе постојала јурисдикција МСП. Али у случају када СРЈ тужи НАТО онда је важно да ли је чланица УН. Пример за двоструке стандарде најгоре врсте.

7. *Случај Хрватска против СРЈ 1999-2015.*

Само неколико недеља после тужби СРЈ против НАТО (април 1999), Хрватска тужи СРЈ пре МСП. Зато је више него вероватно да постоји политичка повезаност између подношења тужби СРЈ против десет НАТО држава и хрватске тужбе. (Да ли је нека од западних држава то експлицитно тражила од Хрватске или је иницијатива дошла из Загреба посебно је питање). На такав закључак указују и још неке (неспорне) чињенице. НАТО је у периоду од марта до јуна 1999. више пута прекршио одредбе међународног хуманитарног права (током трајања акције под именом лицемерним називом “Милосрдни анђео”, Милош Кнежевић даје прикладнији назив за ту несумњиво, агресију).¹⁴

13 Потписи на члан 36 Статута ССМП су признавани у МСП.

14 Милош Кнежевић користи несумњиво реалнији и адекватнији израз за акцију НАТО, он је назива “Немилосрдни анђео” и примећује да је међународна заједница тада стављена пред дилему да ли је за будућност човечанства важ-

У тужби Хрватска је оптужила СРЈ за кршење Конвенције о геноциду у периоду 1991-1995. године. Међутим, после анализе текста тужбе, долази се до сличног закључка као и када се ради о тужби БиХ. Хрватска тужба (који је писао и бивши председник Јосиповић) садржи много квазиправних конструкција. Највећа је свакако тврдња да је СРЈ “крива” за протеривање Срба из РСК у августу 1995. године. Наводно је СРЈ подстрекивала српске грађане из Хрватске да напусте Книн 1995. Истовремено, тадашњи председник Туђман их је наводно позивао да остану.¹⁵ Тешко је озбиљно коментарисати ове тврдње у стилу немачке пропаганде из 1939.

Такође, у тужби Хрватске има историјских “открића” попут оних у тужби БиХ. (Пише се о “1.000 година” хрватске државности и сличном). Као и БиХ, Хрватска захтева наплату репарација од Србије (Црна Гора је нешто касније изостављена иако се у тужби помиње и Превлака).

МСП је и у овом случају демонстрирао двоструке критеријуме. Као и случају БиХ против СРЈ 2003, МСП је 2008. одбацио претходни приговор српске стране по којем Хрватска није могла тужити СРЈ јер утврђено након пријема у УН 2000. да ова држава од 1992-2000. није била чланица УН. Да би оправдао своју одлуку о више него креативном тумачењу питања чланства СРЈ у УН у периоду на који се односи тужбе МСП је уважио више него неозбиљне тврдње хрватске стране. На пример, Хрватска је тврдила да једна држава може да има “обележје чланства у УН” (то је иначе и теза МКСЈ у случају Милутиновић). Тешко је озбиљно разматрати овај оксиморон са аспекта међународног јавног права (али и обичне логике). Једна држава је или чланица УН или није.

Исто се може тврдити и за хрватске тврдње да је СРЈ била држава у настајању 1991. (иако је проглашена тек у априлу 1992).

Конечно, МСП на основу овог оксиморона тврди да га не везује одлука из 2004. године по којој се тужбе СРЈ

нија ОУН или НАТО. Види више о томе Кнежевић М., *Крстарећа демократија: агресија НАТО на Југославију*, Биро Радунић, Београд, 1999, стр. 99-103.

15 Види текст тужбе Хрватске на званичном сајту МСП <http://www.icj-cij.org/homepage/>. Усмена расправа о овом случају је заказана за март 2014. године.

против десет НАТО држава одбацују јер 1999. године СРЈ није била чланица УН.

У фебруару 2015, МСП је одбацио хрватску тужбу и српску контратужбу. Најугицајнији српски штампани медији су на насловним странама доносили извештаје из Хага уочи (и након) доношења пресуде у спору са Хрватском. Затим је отворена је бурна јавна расправа да ли Србија треба да буде задовољна пресудом. У тим јавним расправама су учествовали и највиши државни руководиоци Републике Србије и Републике Српске. Истовремено, српски министар правде је уверавао узбуркану јавност да треба да буде задовољна “компромисом” који је остварен у Хагу фебруара 2015.

Са друге стране, избегличка удружења и таблоиди су нападали српског *ad hoc* судију Миленка Крећу јер је гласао за одбацивање српске контратужбе за геноцид. Он је објашњавао да се ради о злочину против човечности а не о геноциду (и да је такав став заступао у процесу БиХ против Србије када је гласао за одбацивање тужбе из Сарајева). Данима су ове расправе и реакције доминирале српским јавним дискурсом.

Ипак, да ли је Србија могла очекивати повољну пресуду у спору са Хрватском? Нема сумње, хрватска тужба је поднета као својеврсан одговор на тужбе која је поднела СРЈ против држава чланица НАТО 1999. Имала је за циљ и да “препоручи” Хрватску за чланство у НАТО. Такође, имала је за циљ да скрене пажњу са кршења међународног хуманитарног права (ратних злочине попут бомбардовања РТС) које је НАТО починио у Србији 1999. (имала је циљ да скрене и пажњу са чињенице да је НАТО бомбардовао Србе 1995).

Зато је хрватска тужба писана непрофесионално и на правном нивоу који је испод разговара дугогодишњих неуспешних студената у провинцијској кафани. Да ли је Србија била свесна те чињенице када је прогласила да је задовољна пресудом МСП? Да ли се могу упоређивати истинити наводи из српске контратужбе и хрватског памфлета? Зашто се уопште дао легитимитет хрватској тужби?

У том контексту, сматрамо да је одбацивање хрватске тужбе и српске контратужбе био компромис на штету Србије који имао за циљ да скрене пажњу са главних криваца за распад СФРЈ.

8. Саветодавно мишљење МСП поводом проглашења независности такозваног Косова 2008-2010. године

Модерне српске власти (за разлику од власти Краљевине СХС) очигледно нису извукле поуку из рада главног међународног правосудног органа када се ради о уважавању српских аргумента и интереса. Тачније, иако је годинама МСП грубо кршио право и примењивао различите стандарде према Србији у случајевима БиХ против СРЈ (и СРЈ против десет НАТО држава и Хрватска против СРЈ) Београд се обратио 2008. године Генералној скупштини УН ради покретања поступка за давање саветодавног мишљења МСП поводом нелегалног проглашења независности Косова.¹⁶ У том контексту 8. 10. октобра 2008. у Генералној скупштини УН је усвојена резолуција у којој се тражи од МСП саветодавно мишљење поводом проглашења независности такозваног Косова.

Расправа пред МСП је одржана 2009. године (трајала је 9 дана). Српски став су подржавале делегације Русије, Кине, Белорусије, Вијетнама, Кипра, Шпаније, Румуније, Бразила, Аргентине, Азербејџана, Боливије и Венецуеле. Против српског става о независности такозваног Косова су биле делегације САД, Велике Британије, Немачке, Француске, Аустрије, Холандије, Норвешке, Данске, Финске, Бугарске, Хрватске, Албаније, Јордана, Саудијске Арабије.

Године 2010. у Хагу, је уз рекордан број новинара МСП је обелоданио саветодавно мишљење (на 123 стране уз 10 гласова за и 4 против). МСП је тврдио да проглашење независности такозваног Косова не нарушава међународно право. Та тврдња се оправдала са неколико софистичких аргумената који су се сводили на следеће. Проглашење независности није било у супротности са међународним правом јер није праћено насилним средствима. Затим се у саветодавном мишљењу истиче да СБ УН није заузео став да је то проглашење независности било претња за светски мир. Такође, од XVIII века многе државе, а посебно бивше колоније

16 Више о овоме види Царић С., *Саветодавна мишљења у међународном правосуђу*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 103

су тако стекле независност подвлачи МСП у саветодавном мишљењу.

Међутим, сви ти аргументи МСП имају озбиљне правне и логичке недостатке. Пре свега, проглашење независности Косова је последица агресије НАТО на СРЈ 1999. Да није било бомбардовања СРЈ не би било ни проглашења независности. Такође, СБ УН није донео резолуцију о угрожавању мира због проглашења независности Косова, али са друге стране, никада није ни одобрио агресију НАТО која је основни насилни узрок те независности. Коначно, поређење са колонијалним државама и проглашењем њихове независности је неумесно и нетачно. Косово никад били било колонија Србије, већ стари центар српске средњовековне државе окупиран од стране Турске империје. Никаква албанска држава није постојала на тој територији пре српске државе.

МСП је такође изнео у саветодавном мишљењу и неколико потпуних контрадикција и више него прешироких тумачења. Највећа су свакако да Резолуција 1244 не гарантује да је КиМ део Србије и да су у том контексту преговори о статусу пропали (Ахтисаријев план). Зато је наводно независност била у складу са Резолуцијом 1244. Међутим, када се прочита Резолуција 1244 јасно је да она три (3) пута изричито прописује да је Косово део СРЈ и да се ради о још једном оксиморону МСП-а када се радило о Србији.¹⁷

9. Да ли је Србија *sui generis* пред МСП?

Краљевина СХС није имала много илузија о праведности међународног правосуђа. Зато није поступила у складу са саветодавним мишљењем ССМП поводом спора око православног манастира Свети Наум из 1924. године. Слично се поновило и када је ССМП 1929. године донео одлуку да треба исплатити у злату дугове Француској. Краљевини је била важнија стабилност националне валуте него испуњавање захтева Француске.

17 У Резолуцији 1244 пише на више места (3 пута) да Косово има аутономију у оквиру СРЈ, види на пример Анекс 1 и Анекс 2 или члан 10. о контексту сукоба на Косову види шире Гускова Ј., *Историја југословенске кризе 1990-2000, други део*, ИГАМ, Београд и Елзесер Ј., *Ратне лажи: од косовског сукоба до процеса Милошевићу*, Јасен, Београд 2004

После Другог светског рата и формирања МСП као правосудног органа УН, СФРЈ је као социјалистичка држава углавном следила пасивно-игнорантски однос источног блока (пре свега СССР и Кине) према том суду.

Након распада СФРЈ и источног блока почетком деведесетих међународно правосуђе у потпуности потпада под утицај западних држава. Истовремено, снижава се и ниво правних аргумента и расправе пред МСП. Примери за то су тужбе БиХ и Хрватске против СРЈ, саветодавно мишљење МСП поводом проглашења независности такозваног Косова и одбацивање тужби СРЈ против НАТО држава. Позивајући се на разне пресуде и тумачења у правној теорији одавно компромитованог Међународног кривичног суда за бившу Југославију (на пример, у случају Милутиновић када је требало креативним тумачењем “доказати” да СРЈ је имала “обележја чланства” у УН у периоду 1992-2000.) МСП је грубо погазио основна правна начела иначе један од главних извора који се примењује у међународном јавном праву. Пре свега, начело равноправности странка, једнакости држава и презумпције невиности.

Нажалост, ни Србија се није најбоље сналазила у тим новонасталим околностима. Једнострано је повукла контра-тужбу против БиХ 2001. а заузврат није добила никакав уступак од супротне стране.

Такође, српска одбрана у процесу БиХ против СРЈ је позвала као главног сведока британског генерала Роуза чије је исказ пред МСП био најбољи “доказ” за уважавање захтева Сарајева.

Наивно и олако покретање поступка за давање саветодавног мишљења МСП поводом нелегалног проглашења независности такозваног Косова, није донело само негативне резултате у правном смислу Србији, већ је довело и до даљег међународног политичког и медијског афирмисања власти у Приштини (Саветодавно мишљење је изазвало највећу пажњу медија у историји МСП, такозвани министар иностраних послова Хисени се појавио у палати МСП у Хагу 2010).

У спору против Хрватске понављају се сличне грешке. На пример, у билатералним односима са Загребом се потпуно игнорише чињеница да је један од аутора тужбе за геноцид садашњи председник Хрватске (имао је чак и посебну

част да се обрати Народној скупштини). Дакле, дипломатија и државна не дају подршку раду правног тима већ му отежавају позицију (и омогућавају Загребу да одбаци сваки предлог за компромис).

Наравно, Србија као чланица УН не може игнорисати постојање МСП. Али не може занемарити ни чињеницу да се судије МСП бирају од стране Генералне скупштине и Савета безбедности УН, већином гласова ова два органа. Или, судије се бирају у процедури у којој сталне чланице СБ УН немају права вета. Дакле, ни Руска Федерација ни НР Кина не могу спречити да се у судским већима формира већина која је наклоњенија политичким интересима западних држава. Зато те две велике државе у пракси избегавају покретање спорова пред МСП (и фактички игноришу такав начин решавања међународних спорова и тумачења међународних уговора). Србија би требала да уважи ту реалност у раду МСП и да следи пример ове две државе. Посебно ако се зна да западне државе и Србија имају различите ставове када се ради о независности Косова и Метохије, агресији НАТО и распаду бивше СФРЈ. Тачније, нереално је очекивати да Србија као мала и сиромашна држава очекује правду пред МСП када такве силе као Русија и Кина сматрају да је то прозападни суд. У међународном јавном праву нема места за емоције и нереална очекивања. Крајње је време да модерна Србија разуме то правило као што га је разумела Краљевина СХС 80 година раније.

Литература

- Аврамов С., Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2008.
- Гускова Е., *Историја југословенске кризе 1990-2000, први део*, ИГАМ, Београд, 2003.
- Гускова Е., *Историја југословенске кризе 1990-2000, други део*, ИГАМ, Београд, 2003.
- Елзесер Ј., *Ратне лаж: од косовског сукоба до процеса Милошевићу*, Јасен, Београд, 2004.

- Кнежевић М., *Крстарећа демократија: агресија НАТО на Југославију*, Биро Радункић, Београд, 1999.
- Крећа М., Пауновић М., *Практикум за међународно јавно право*, Досије, Београд, 2002.
- Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2012.
- Кривокапић Б., *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Костић С., *Међународни односи и међународно право*, Школска књига, Загреб, 1966.
- Ле Фир Л., *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2008.
- Сасоли М., Бувије А., *Како право штити у рату: случајеви и документа*, Међународни комитет Црвенога крста, Београд, 2003.
- Стојановић Р., *Србија пред Међународним судом правде*, Филип Вишњић, Београд, 2007
- Царић С., *Саветодавна мишљења у међународном правосуђу*, Службени гласник, Београд, 2009.

Dejan Mirovic

*THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE
AND SERBIA*

Resume

The International Court of Justice is one of the six Main organs of the United Nations and successor of permanent court of international justice. The Kingdom Yugoslavia and the Republic of Serbia had repeatedly been side in the procedure before this international Courts. Analysis of the process and advisory opinions shows that there is a continuity negative decisions and advisory opinions when it comes to Serbia. The Kingdom of Yugoslavia has been more realistic when we are

talking about handling of the practice in the protection when it comes to context of their national Interest, but a modern Republic of Serbia for years insists on noncritical relation toward International Court of Justice although BiH against FRY, Croatia against FRY, advisory opinion on the so-called Kosovo's declaration of independence and a lawsuit of FRY against Ten NATO states, all of those examples convincingly show that the court applies double standards when it comes to Serbia.

The Kingdom of Yugoslavia didn't have many illusions about fairness of international justice. Because of that it hasn't been acting in accordance with advisory opinion international justice Permanent court marking dispute over Serbian Orthodox monastery Sveti Naum from year 1924. Similar repeted when Court in year 1929. made the decision that debt toward France should be paid in gold. National currency stability was more important to Kingdom than fulfilling the requirements of France.

After the breakup of the former SFRY and eastern bloc in early nineties, international justice completely falls under the influence of Western states, at same time it considerably lowered the legal arguments and the level and the debate before the International Court of Justice. Serbia was not at its best in getting along with new emerging circumstances. Unilaterally Serbia withdrew countersuit against BiH in year 2001. and in turn it has received no concession from the opposite side. Also, the Serbian defense in the process BiH against FRY has called on as main witnesses the British General Rouz whose statement was the best "proof" in respect of the demands from Sarajevo.

Their pursuit and the procedure for giving advisory opinions regarding illegal declaration of independence of So-called Kosovo, has not only brought negative results in legal terms for Serbia, but it has led to further international political and media affirmation of authorities in Pristina.

In the dispute against Croatia there is repetition of similar mistakes. Foreign ministry and states policy doesn't provide support for the work to legal team, but it has made teams position worse (and that allows for Zagreb to reject any proposal for compromise).

Of course, as well as Serbia is UN member state it can't ignore the existence of the International Court of Justice. But Serbia can't overlook the fact that the judges of the court are elected by the General Assembly of the UN Security Council in the procedure in which permanent UN Security Council member states do not have the right of veto. So, Neither the Russian Federation nor Peoples Republic China can prevent the fact that inside trial chambers there will a majority that represents political interests Western states. Because of that, those two major states in practice avoid launching disputes (and in fact they ignore such a way of resolving international disputes and interpretations of international contract). Serbia should respect the reality and follow example of these two states. Especially as we know that Western states and Serbia have different views when it comes to independence of Kosovo and Metohija, NATO aggression breakup of former SFRY.

Key words: Republic of Serbia, the international public law, the International Court of Justice, NATO, BiH, Croatia, Kosovo and Metohija.

Овај рад је примљен 11. децембра 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. јануара 2016. године.